

**PROJEKAT EVROPSKA
BIBLIOTEKA
TEL – THE EUROPEAN
LIBRARY**

Priredila Vesna Injac

.....
Olaf Jansen: Onlajn saradnja evropskih nacionalnih biblioteka od 1995. ka stvaranju Evropske digitalne biblioteke

.....
Dr. Brita Voldering: Povezivanje sa korisnicima: Evropa i višejezičnost

.....
Vesna Injac: Narodna biblioteka Srbije u projektu „Evropska biblioteka“

.....
Tamara Butigan: Iza portala Evropske biblioteke: tehničko okruženje

.....
Preporuke Komisije Evropske unije o digitalizaciji i onlajn dostupnosti kulturnih dobara i digitalnoj zaštiti 24. avgust 2006, 585/EC

.....
Zaključci Saveta Evropske unije o digitalizaciji i onlajn dostupnosti kulturnih dobara i o digitalnoj zaštiti 2006/C 297/01

.....
i2010: Digitalne biblioteke
.....

ONLAJN SARADNJA EVROPSKIH NACIONALNIH BIBLIOTEKA OD 1995. KA STVARANJU EVROPSKE DIGITALNE BIBLIOTEKE

Olaf Jansen

UDK 021.64:027.54(4):004.738.5"1995/2007"

(1) KONFERENCIJA DIREKTORA NACIONALNIH BIBLIOTEKA EVROPE

Konferencija direktora nacionalnih biblioteka Evrope (CENL)¹ je fondacija osnovana po holandskom zakonu, sa ciljem da poveća i ojača ulogu nacionalnih biblioteka u Evropi, posebno uvažavajući njihove obaveze čuvanja kulturnog nasleđa i obezbeđivanja dostupnosti znanju u toj oblasti.

Sažetak

Danas u Evropi postoji 45 državnih nacionalnih biblioteka. Ove biblioteke sarađuju od 1987. godine, kada je osnovana Konferencija direktora nacionalnih biblioteka Evrope (CENL – Conference of European National Librarians) – organizacija koja je udružila sve nacionalne biblioteke Evrope. Od 1995. godine nacionalne biblioteke Evrope su uključene u onlajn saradnju. Olaf D. Jansen razmatra stvaranje Evropske digitalne biblioteke tokom dvanaestogodišnje onlajn saradnje evropskih nacionalnih biblioteka, usredsredivši se na period 2005–2007.

Ključne reči: Onlajn saradnja, međunarodna organizacija i rukovođenje, nacionalne biblioteke, Evropa, digitalne biblioteke, standardizacija, višejezičnost i interoperabilnost, kulturno nasleđe.

Članovi CENL-a² su nacionalne biblioteke/bibliotekari država članica Saveta Evrope³ i Vatikana. Trenutno Konferenciju čini 45 članova iz 43 evropske zemlje (Italija i Rusija imaju svaka po dve biblioteke članice).

CENL je osnovan 1987. godine u Lisabonu, na prvom sastanku bibliotekara nacionalnih biblioteka Danske, Francuske, Nemačke, Grčke, Velike Britanije, Španije, Luksemburga, Holandije, Norveške, Portugalije i Vatikana. Učesnici su nastavili da se sastaju godišnje i njihov broj je rastao. Prva Istok-Zapad konferencija sa nacionalnim bibliotekama Istočne Evrope je održana 1991. godine, kako bi se

uspostavile bliže veze i definisalo partnerstvo. Najnoviji članovi su Azerbejdžan i Moldavija (2005).

Konferencija ostvaruje svoje ciljeve kroz godišnje sastanke članova, kao i pokretanjem i podrškom istraživačkih i razvojnih aktivnosti. Nacionalne biblioteke na sastancima podnose godišnje izveštaje o zbivanjima vezanim za projekte i aktivnosti radnih grupa i podstiču izlagače da govore o temama od opšteg interesa.

CENL vizija i misija

CENL vizija je *da omogući evropskim nacionalnim bibliotekama da široko otvore svet informacija i znanja i čuvaju evropsko pamćenje i kulturno nasleđe.*

Sadašnja CENL misija je da podrži ulogu evropskih nacionalnih biblioteka da

- › svima pruže brz, obuhvatan, višejezički, dugoročan pristup njihovim kolekcijama i informacijama i kad god je to moguće besplatno
- › vrši istraživanja i razvoj u cilju poboljšanja korisničkih usluga nacionalnih biblioteka.

I da

- › izgradi Evropsku digitalnu biblioteku
- › promoviše kulturnu šarolikost i višejezičnost kao osnovne vrednosti evropske kulture
- › čuva evropsko nacionalno kulturno nasleđe i znanje
- › saraduje sa ostalim institucijama koje čuvaju kulturno nasleđe, univerzitetima, izdavačima i dobavljačima informacija, kako na evropskom tako i na globalnom nivou.

U odeljcima 4 (*Evropska biblioteka*) i 5 (TEL-MEMOR) će biti reči o prva dva cilja CENL-a. U odeljku 6 (*Evropska digitalna biblioteka*) će se detaljnije razmatrati drugi deo misije.

(2)

GABRIEL – KAPIJA KA EVROPSKIM NACIONALNIM BIBLIOTEKAMA

Mnoge nacionalne biblioteke su bile među prvim korisnicima globalne mreže. Zato i nije bilo iznenađujuće to što je već na CENL sastanku 1994. u Oslu predstavljena ideja o stvaranju neke vrste usluga preko mreže za nacionalne biblioteke, kako bi bile u toku sa savremenim razvojem. Internet je ponudio mogućnost da se kreira takva vrsta servisa i početna ideja o oglasnom panou je prerasla u Web prezentaciju svih CENL članica. Ova prezentacija nije bila korisna samo za biblioteke, već i kao onlajn vodič i tačka pristupa onlajnservisima evropskih nacionalnih biblioteka.

Gabriel

*Gateway to Europe's
National Libraries*

Nacionalne biblioteke Finske, Francuske, Nemačke, Holandije, Poljske i Velike Britanije su napravile prototip koji su nazvale *Gabriel, Kapija i most ka evropskim nacionalnim bibliotekama (Gateway and Bridge to Europe's National Libraries)*. Gabriel⁴ je bio dostupan preko više nezavisnih Web servera smeštenih u Evropi. Na CENL sastanku u Lisabonu 1996. godine je odlučeno da Gabriel, zbog svog uspeha, 1. januara 1997. postane zvanična Web prezentacija CENL-a.

Gabriel sadrži informacije vezane za Evropu (kooperativne projekte, međunarodna dešavanja), nacionalni nivo (opise nacionalnih biblioteka, adrese, radno vreme, njihove funkcije i kolekcije) i usluge koje individualno pružaju nacionalne biblioteke učesnice (na primer, onlajn katalozi, nacionalne bibliografije i popisi, registri časopisa). Ove informacije se nude na engleskom, nemačkom i francuskom jeziku, ne zato što se ovi jezici smatraju najvažnijim već zato što su to jezici koji se najčešće koriste kao drugi jezik u Evropi. Posebno omiljen je bio Gabriel odeljak *Trezori evropskih nacionalnih biblioteka*,⁵ koji je virtuelna izložba odabranih trezora svih evropskih nacionalnih biblioteka. To je impresivna prezentacija evropskog kulturnog nasleđa kroz vekove.

Misija i uspeh Gabriela

Misija Gabriela je bila *da obezbedi informacije o evropskim nacionalnim bibliotekama, njihovim kolekcijama i uslugama, da bi im se lakše pristupilo i da bi se podstakao razvoj novih usluga zasnovanih na zajedničkoj infrastrukturi.*

Da bi se ova misija ostvarila definisani su sledeći opšti ciljevi:

- › *Vođenje* – Gabriel služi kao iscrpan i aktuelan onlajn vodič kroz funkcije, kolekcije i usluge evropskih nacionalnih biblioteka;
- › *Promocija* – Gabriel nastoji da promovise evropske nacionalne biblioteke u svakom smislu;
- › *Saradnja* – Gabriel podržava izgradnju mreža saradnje među evropskim nacionalnim bibliotekama;
- › *Model* – Gabriel služi kao model za ostale zajedničke umrežene servise u oblasti bibliotekarstva u Evropi i šire.

Gabriel je u stvari bio model za druge zajedničke umrežene servise. Ali njegov domet je bio ograničen, jer su informacije koje je obezbeđivao bile dostupne besplatno i nije bilo potrebe da se razmišlja o kontroli pristupa ili procedurama plaćanja. Potrebna tehnička infrastruktura je već bila raspoloživa; u tom smislu projekat je u stvari bio vrlo jednostavan, iako bi bez mreže bilo vrlo teško napraviti servis kao što je Gabriel.

Odlučujući faktor za uspeh Gabriela je bila politička volja i obaveza ljudi u nacionalnim bibliotekama da kreiraju opšti servis. Gabriel je bio zajednička odgovornost svih CENL biblioteka: zajednički su ga razvijale i održavale velike međunarodne grupe kolega koje su saradivale preko nacionalnih granica. Osim toga, svim bibliotekama je omogućio prisustvo na mreži, čak i pre nego što su neke od njih imale pojedinačne Web prezentacije (do 2004. nisu sve CENL biblioteke imale Web prezentacije).

Od Gabriela do TEL projekta – 2001. godine i dalje

Iako je Gabriel pružao mnogo korisnih praktičnih informacija o nacionalnim bibliotekama Evrope, nedostajala je vitalna funkcija: nije pružao mogućnost centralnog pretraživanja kombinovanih (digitalnih i nedigitalnih) kolekcija i kataloga biblioteka učesnica. Iz tog razloga je u februaru 2001. pokrenut TEL projekat. Na samom početku je odlučeno da bilo koji element povezan sa TEL-om bude dodat Gabrielu kao dodatak već postojećim servisima Gabriela, a ne kao zamena. Postojeći delovi Gabriela bi se zamenili raspoloživim. Gabriel je kao posebna prezentacija prestao da postoji u junu 2005.godine.

(3) TEL PROJEKAT – STUDIJA IZVODLJIVOSTI

Imajući u vidu nedostatke Gabriela, TEL projekat⁶ je započet 1. februara 2001. Njegov opšti cilj je bio razvoj zajedničkog okvira koji bi činio osnovu za omogućavanje integrisanog pristupa rasprostranjenim kolekcijama evropskih nacionalnih biblioteka. Sa druge strane, TEL projekat je bio studija izvodljivosti usmerena ka odgovoru na pitanje: *“Da li je moguće stvoriti jedan centralni servis za pretraživanje kataloga i kolekcija svih evropskih nacionalnih biblioteka?”*

TEL projekat je bio sproveden kao prateći program u okviru Petog programa za razvoj Informacionog društva i tehnologija Evropske unije.⁷

Partneri u projektu su bile nacionalne biblioteke Finske, Nemačke, Italije, Holandije, Portugalije, Velike Britanije, Slovenije i Švajcarske, zajedno sa ICCU (Italijanski institut za centralnu katalogizaciju) i CENL. Evropska unija je finansirala projekat u iznosu od 1,2 miliona evra, a preostalih 800 hiljada evra su finansirali partneri.

Opis rada i rezultati

Rad je bio skoncentrisan na jačanje ključnih usaglašavanja sa brojnim telima odgovornim za standarde i procese u kritičnim oblastima, kao što su pitanja interoperabilnosti, vrednovanja i višejezičnosti. Plan je bio da se napravi operativni sistem održiv i posle završetka projekta, tako da su značajni napori bili uloženi u kreiranje poslovnog modela koji bi bio primenljiv i na bilo koji drugi sistem i njegovu budućnost, uključujući istraživanje tržišta i korisnika.

Slično Gabrielu, priroda posla je bila čvrsto zasnovana na jednoglasnosti koja je postignuta zajedničkim delovanjem. Rad je bio usredsređen na:

- › *odnose među izdavačima*: ostvarivanje bliže poslovne saradnje, licenciranja i kopirajta,
- › *razvoj metapodataka i standardizacije*: kreiranje opštih standarda za metapodatke, interoperabilnost, vrednovanje, višejezičnost i evaluaciju uspešnosti,
- › *odnose sa javnošću*: reklamu, organizovanje radionica i seminara, diseminaciju i publikovanje rezultata projekata.

TEL projekat je zvanično trajao 30 meseci. Na kraju tog perioda osnovni rezultati su bili:

- › postizanje konsenzusa svih nacionalnih biblioteka o misiji i sadržaju Evropskog bibliotečkog servisa koji tek treba da se pokrene i dogovora o poslovnom modelu razvoja i podrške servisu.
- › Stvaranje dogovorenih aplikacionih profila metapodataka (zasnovanih na Dublin Core standardu⁸) za objekte i kolekcije u okruženju, koje bi omogućilo njihovu kontrolisanu evaluaciju

prilagođavanja budućim novim vrstama materijala i novim kolekcijama (tzv. TEL aplikacioni profili⁹).

- › Dizajniranje prilagodljivog prototipa Web portala (zasnovanog na SRU protokolu¹⁰).

Nakon početnih 30 meseci, rad je nastavljen u manjem obimu narednih pola godine. Na CENL sastanku 2003. u Viljnusu, članice su usvojile rezoluciju o izgradnji novog sveevropskog bibliotečkog servisa. Planirano stvaranje ovog višejezičkog servisa, koji je trebalo da bude nazvan *Evropska biblioteka*, predstavljalo je uspešan završetak 36-mesečnog rada partnera TEL projekta. Novi servis trebalo je da bude zasnovan na rezultatima TEL projekta i da počne sa radom početkom 2005. godine.

(4) EVROPSKA BIBLIOTEKA – OPERATIVNI SERVIS

Posle pripremne faze od devet meseci, tokom koje su rezultati TEL projekta postali operativni servis, portal *Evropske biblioteke*¹¹ (v. 1.0) je počeo sa radom 17. marta 2005. godine. Iako se znalo da računarski program ima nedostataka, prezentacija je počela sa radom kao beta verzija, uglavnom da bi se videlo koliko je sistem snažan u realnom okruženju i sprovelo anketiranje korisnika u kojoj meri je portal zadovoljio njihove potrebe. Ta povratna informacija, kao i spontani komentari, bili su uzeti u obzir pri puštanju u rad alfa verzije (v. 1.1) 24. novembra 2005. Matična stranica v. 1.1 je prikazana grafikonom 1.

Vizija, misija i dodatna vrednost Evropske biblioteke

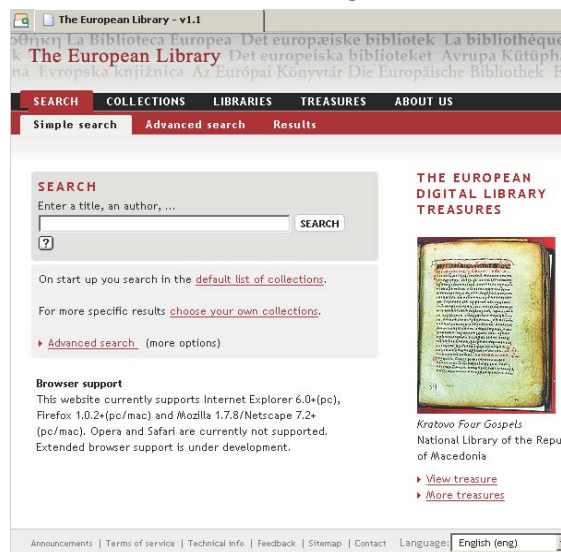
Evropska biblioteka danas pruža olakšice istraživačima i obrazovanim ljudima pri pronalaženju višejezičkih izvora. Po prvi put se nudi, kao novina, objedinjeni pristup desetinama miliona izvora (knjige,

časopisi... – digitalni kao i nedigitalni) nacionalnih evropskih biblioteka. Nudi se i besplatno pretraživanje i besplatno, ili uz naknadu, slanje digitalnih objekata. Pored toga, pružaju se i informacije o samim bibliotekama, onako kako su predstavljene na Web prezentaciji Gabriela.

Servis ima i dodatni značaj

A. Za korisnike, zbog

- › izrazite dubine i kvaliteta pohranjenih dubokih Web izvora koji se nalaze u nacionalnim bibliotekama,
- › obezbeđivanja jednostavnog pristupa domaćim izvorima koji se čuvaju u drugim zemljama,
- › omogućavanja kategorije grupnog pretraživanja zbirki, što bi inače bilo nemoguće,

Slika 1. Matična stranica v. 1.1 portala Evropske biblioteke. Ova verzija je pokrenuta 24. novembra 2005.

- › prikazivanja rezultata objedinjenog pretraživanja na jednostavnom ekranu,
- › velikog doprinosa pretraživanju omogućavanjem široke dostupnosti izvorima, kao i stvaranja novih veza korišćenjem ogromne virtuelne kolekcije,
- › podsticanja novog pretraživanja.

B. Za biblioteke partnere, zbog

- › obezbeđivanja prezentovanja njihovih kolekcija, proizvoda i usluga na međunarodnom nivou
- › obezbeđivanja većeg prisustva u svetu i političkog kapaciteta koji im omogućavaju bolje marketinške i pregovaračke pozicije
- › pružanja bibliotekama povratne informacije o očekivanjima korisnika u evropskoj razmeri
- › toga što je Evropska biblioteka mehanizam za proširivanje saradnje (odeljci 5 i 6).

C. Za sadržaj, zbog

- › obezbeđivanja povratnih informacija o zahtevima korisnika, što može da učini prioritarnim institucionalizovane i nacionalne aktivnosti na polju digitalizacije
- › toga što je Evropska biblioteka kooperativni okvir za nastavak razvoja, zajedničkog udela i inoviranja metapodataka, interoperabilnosti i drugih tehničkih standarda.

Ciljna grupa Evropske biblioteke su obrazovani ljudi u celom svetu, kako stručnjaci tako i oni koji to nisu, koji žele moćan i jednostavan način pronalaženja bibliotečkog materijala. Pored toga, privući će istraživače kao izuzetno velika virtuelna kolekcija građe iz svih oblasti. Ona se nudi svima koje interesuje jednostavan put do pristupa evropskim kulturnim izvorima.

Stoga je vizija Evropske biblioteke *obezbeđivanje podjednakog pristupa – kako bi promovisala o razumevanje bogatstva i raznolikosti evropskog znanja i kulture širom sveta.*

A njena misija je da *Evropska biblioteka postoji kako bi široko otvorila svet znanja, informacija i kulture svih evropskih nacionalnih biblioteka.*

Organizacija i upravljanje – sadašnje stanje

Na razvoju i podršci portalu Evropske biblioteke rade zaposleni u Kancelariji Evropske biblioteke¹² smeštenoj u Holandskoj nacionalnoj biblioteci.¹³ Kancelarija sa troje zaposlenih (šef kancelarije, Web administrator i tehnički saradnik) otvorena je u junu 2004. Danas ima šestoro zaposlenih (dodatno su angažovani: tehničko osoblje, zaposleni u marketingu i administraciji).

Kancelariju su osnovale CENL članice. U Evropskoj biblioteci postoje dve vrste članstva: sadašnjih 16 punopravnih partnera su biblioteke čiji katalozi i kolekcije¹⁴ mogu da se pretražuju preko portala. Onlajn izvori ostalih 29 osnovnih članova će tek biti uključeni. Na stranici Gabriela su dostupne informacije o članovima oba tipa.

Kancelarija je podređena Upravnom odboru Evropske biblioteke, koji okuplja direktore punopravnih partnera. Iz ovih biblioteka su i zaposleni koji čine tehnički, urednički i jezički ekspertski tim. Ovi timovi ocenjuju razvoj i vođenje Evropske biblioteke. Oni sprovode analize širom Evrope i formiraju tela koja popularišu ideje i praktično znanje i bibliotekama partnerima omogućavaju punopravno učešće, ukoliko one to zatraže. Rezultat korišćenja ovih mreža je jak okvir saradnje. Međutim, od vitalnog značaja je da svaki partner ispunjava svoje obaveze prema Evropskoj biblioteci, pošto je celina dobra onoliko koliko je jaka njena najslabija karika. Punopravni partneri se obavezuju da će ulagati sredstva u razvoj servisa tri godine, uz obnavljanje pretplate nakon tog perioda.

Godišnji iznos zavisi od ukupnog budžeta biblioteke, koji je između hiljadu i 30 hiljada evra, s tim što je članarina jednom porasla na 5 hiljada evra. Ostali članovi plaćaju 300 evra godišnje. Kada je potrebno, Evropska biblioteka za širi razvoj servisa, pored ovih članarina, zahteva finansiranje od strane Evropske komisije¹⁵ (uključujući prateće projekte kao što je TEL-ME-MOR – Odeljak 5).

Sadašnjih 16 punopravnih partnera su nacionalne biblioteke Austrije, Hrvatske, Danske, Estonije, Finske, Francuske, Nemačke, Italije (Firenca), Letonije, Holandije, Portugalije, Srbije, Slovenije, Švajcarske i Velike Britanije, zajedno sa ICCU (Nacionalni institut za centralnu katalogizaciju u Rimu, Italija). Nacionalna biblioteka Španije će u julu 2006. godine postati punopravni partner. Za punopravne partnere je od velikog značaja činjenica da imaju samostalnost u odnosu na portal i marketinški razvoj. Ali svakako će svaka nova funkcija portala ili marketinška strategija biti zasnovana na konsenzusu postignutom među različitim ekspertskim grupama.

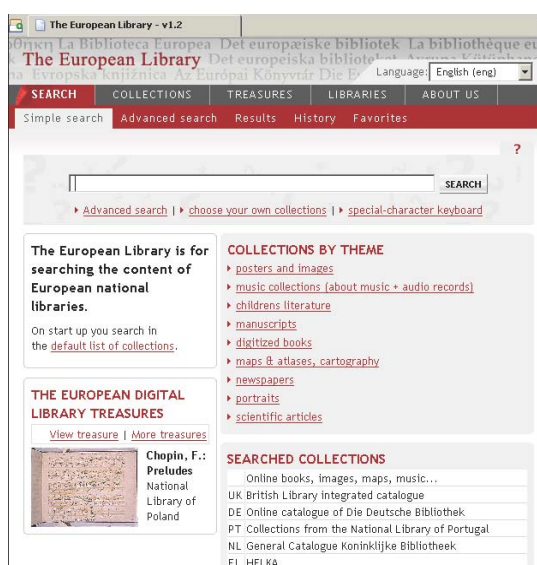
Sledeći koraci – ka budućnosti

Poslednja verzija (v. 1.2) računarskog programa portala je puštena u rad 2. maja 2006. godine. Mesec dana ranije Kancelarija je sprovedla različita istraživanja korisnika kako bi se potvrdila njena funkcionalnost. Rezultati su pokazali da – slično onome što su ostale studije objedinjenog pretraživanja u digitalnom bibliotečkom okruženju pokazale – krajnji korisnici imaju Google način razmišljanja: oni u suštini nisu svesni činjenice da *prvo* moraju da izaberu kolekciju koju žele da pretražuju, a *potom* da formulišu zahtev. Zbog toga se u v. 1.2 posebno obratila pažnja na pretraživanje kolekcija prema temi (videti sliku 2).

Do kraja 2006. g. bi trebalo da se broj punopravnih partnera poveća na dvadeset. Udruživanjem većine biblioteka TEL-ME-MOR projekta (odjeljak 5) u

narednih 15 meseci, izgleda da će ovaj broj narasti na oko 30 do kraja 2007. g. Biće razumevanja za manje biblioteke ograničenih mogućnosti učešća pri rešavanju pitanja izvora i znanja. Trebalo bi da čitava organizacija može efikasno da funkcioniše od članarina učesnika (ali bez ograničenja finansiranja od strane drugih, poput Evropske unije).

Slika 2. Matična stranica v. 1.2 portala Evropske biblioteke. Ova verzija je pokrenuta 2. maja 2006. g. U poređenju sa v. 1.1 uočava se pristup pretraživanja kolekcija po tematskim oblastima

Od 450 pretplatnika na Informativni bilten Kancelarije¹⁶ koji je izlazio dva puta godišnje od samog osnivanja Kancelarije u junu 2004. g. (nasleđe TEL projekta) ovaj broj je porastao na 730. Ciljna grupa kojoj se obraća su osnovni članovi, bibliotečki i informacioni stručnjaci angažovani u sličnim servisima ili projektima, te izdavači i kreatori politike okupljeni oko tehničkih i pravnih pitanja i sadržaja digitalnih publikacija. Cilj u 2006. g. je 1000 pretplatnika, a do kraja 2007. g. 2000 pretplatnika.

Što se tiče korisničkog servisa, Evropska biblioteka pruža uverenje da je na sva pitanja i komentare odgovoreno blagovremeno i adekvatno. Trenutno se to može zaključivati od slučaja do slučaja, ali kada, eventualno, sve evropske nacionalne biblioteke postanu punopravni partneri Kancelarija mora da obezbedi potpuno razumljivu prezentaciju, pošto je *help desk* (servis za pomoć) važan zadatak sveevropskog portala na 37 jezika. Da bi bila sigurna da se portal razvija u skladu sa prioritetima i zahtevima korisnika Kancelarija će nastaviti da analizira podatke sakupljene iz datoteka izvršenih procesa i analitičkog web programa, kao i da redovno kontroliše njegovu upotrebu i vrši ispitivanje korisnika.

Ova stranica je u martu 2006. g. imala oko 100.000 posetilaca. Cilj osnovne marketinške i komunikacione strategije, koja je još u začetku, jeste da se do kraja 2006. g. dostigne 1,5 miliona korisnika mesečno, uz povećanje na 5 miliona korisnika mesečno do kraja 2007. g. Trenutni razvoj programa za povezivanje je usmeren ka svim relevantnim institucijama i učenim krugovima u svetu. Namera Evropske biblioteke jeste da do kraja 2007. godine svoj Google rang poveća sa sadašnjih 3050 linkova ka sajtu na 12.000.

Krajnji cilj je da Evropska biblioteka bude oruđe za pristup digitalnim bibliotekama Evrope i da osigura da takav pristup bude dobar za korisnike. Opseg će biti određen u sledećih nekoliko meseci, u odnosu na rezultate Evropske digitalne biblioteke – videti odeljak 6.

(5) TEL-ME-MOR – ŠIRENJE MREŽE

Projekat *TEL-ME-MOR*¹⁷, vredan 1,4 miliona evra, započet je u februaru 2005. To je dvogodišnji projekat koji finansira Evropska unija (EU) sa ciljem da se pruže podsticaj i olakšice institucijama i organizacijama iz zemalja novih članica Evropske unije¹⁸ prilikom konkurisanja za buduće donacije EU u oblasti kulturnog nasleđa, nauke i informacionih i komunikacionih tehnologija.

Pored ovog opšteg cilja, postoje i ciljevi koji su više praktične prirode TEL-ME-MOR projekta (*The European Library: Modular Extensions for Online Resources – Evropska biblioteka: modularno proširenje onlajn izvora*): priprema deset biblioteka zemalja novih članica Evropske unije za punopravno partnerstvo u Evropskoj biblioteci. Nacionalna biblioteka Slovenije je već punopravni partner, tako da će za nju biti od koristi direktno opšti cilj projekta.

TEL-ME-MOR je namenjen kulturnim, obrazovnim, industrijskim i javnim sektorima. Njegov cilj je da okupi različite grupe stručnjaka, one koji su odgovorni za institucije i njihove usluge istraživačkom sektoru u istraživačkoj i naučnoj zajednici, kao i za oblast informacionih tehnologija. U stvari projekat je namenjen:

- › bibliotekama, muzejima, arhivima
- › obrazovnim institucijama (školama, univerzitetima itd.)
- › istraživačima
- › vladinim agencijama i kreatorima politike
- › lokalnim vlastima.

Opis rada i dodatna vrednost

Delatnost TEL-ME-MOR projekta je organizovana u pet programskih paketa (PP). Oni se odnose na:

- › analizu istraživačkih potreba u zemljama novim članicama Evropske unije (PP1)
- › razvoj višejezičkih mogućnosti mreže (PP3)
- › izgradnju svesti o istraživačkom partnerstvu i elektronskom informacionom okruženju (PP4).
- › vođenje, koordinaciju i evaluaciju aktivnosti projekta (PP5).

Programski paket 2 vodi Kancelarija Evropske biblioteke i on se odnosi na razvoj mreže za pristup

nacionalnim izvorima. Drugim rečima, kolekcije biblioteka zemalja novih članica EU su spremne da budu uključene u Evropsku biblioteku. Međutim, pre nego što bilo koja od tih kolekcija postane dostupna testirana je na TEL-ME-MOR testnom portalu.¹⁹ Ali nacionalna biblioteka prvo mora da postane punopravni partner (članarina nije uključena u finansiranje TEL-ME-MOR). U vezi sa tim, svrha PP2 je da oblikuje mrežu znanja u bibliotekama zemalja novih članica EU.

Pored dodatnih vrednosti spomenutih u odeljku 4, doprinos ovog projekta povećanju Evropske biblioteke je:

- › Stvaranje novih kvaliteta i poverenja za krajnje korisnike. Trenutno je 165 kolekcija dostupno u Evropskoj biblioteci. TEL-ME-MOR partneri će uključiti još posebnih 56 kolekcija do kraja 2006. godine.
- › Širenje postojeće mreže i zajedničkog okvira na polju tehnologije, otvorenih standarda i razvoja i zajedničkog korišćenja znanja.
- › Prošireni oblik i povećan politički kapacitet Evropske biblioteke. Ovo može da posluži kao primer saradnje i među ostalim evropskim institucijama kulture, kao što su arhivi i muzeji (videti odeljak 6).

(6) KA EVROPSKOJ DIGITALNOJ BIBLIOTECI

Google je u decembru 2004. najavio da planira da digitalizuje i objavi onlajn 15 miliona tomova iz četiri prestižne američke biblioteke (Stanford, Mičigen, Harvard i Njujork) i Oksfordske univerzitetske biblioteke iz Velike Britanije, i to do 2015. godine. Ova hrabra inicijativa je izazvala talas (panike?) aktivnosti u čitavoj Evropi.

Google ujedinjuje Evropu – evropska vizija

U članku francuskog lista *Le Monde*, direktor Francuske nacionalne biblioteke²⁰ Žan-Noel Žanene je izrazio zabrinutost da bi inicijativa Googla mogla da izazove predubeđenje o engleskom jeziku i anglo-američkoj kulturi. On je istakao kulturnu raznolikost i višejezičnost kao osnovne vrednosti evropske kulture. Njegovi komentari su bili u svim medijima, koji su ih preneli kao "kulturni rat sa Googlom". Nedelju dana posle objavljivanja članka Žanene je ublažio svoje stavove, ali i podsetio ključne ličnosti i donosiocice odluka na neophodnost dodele i nove raspodele sredstava za potrebe digitalizacije evropske kulturne baštine.

Učiniti onlajn dostupnim fondove evropskih biblioteka i arhiva neće biti lak zadatak. Kao prvo, postoji velika razlika u nivou dostupnosti različitih vrsta građe – knjiga, odlomaka filmova, fotografija, rukopisa, notnih listova, govora, zvučnih zapisa itd. Kao drugo, koju građu izabrati među 2,5 milijarde knjiga i ukoričenih serijskih publikacija u evropskim bibliotekama i miliona sati filmova i video zapisa u njihovim fondovima audiovizuelnih dokumenata?

Stvari su počele da se ubrzavaju kada je francuski poziv na zaštitu evropskog kulturnog nasleđa dobio kritički oslonac od strane šefova pet zemalja, podržanih i od strane predsednika Francuske Žaka Širaka, koji su zahtevali od Evropske unije organizaciju i sredstva za stvaranje „*Evropske digitalne biblioteke*“. Ova inicijativa je dobila podršku od velike koalicije nacionalnih biblioteka Nemačke, Austrije, Belgije, Kipra, Danske, Španije, Estonije, Finske, Grčke, Mađarske, Irske, Italije, Letonije, Litvanije, Luksemburga, Malte, Holandije, Poljske, Portugalije, Republike Češke, Slovenije, Slovačke, Švedske i Velike Britanije.

Evropska unija je prepoznala da je od vitalnog značaja da digitalizuje, zaštiti i učini dostupnim preko Interneta i upotrebljivim evropsko pisano i audiovizuelno nasleđe za građane Evrope, inovatore, umetnike i ljude od inicijative, u njihovom učenju,

radu ili slobodnom vremenu, za sadašnje i buduće generacije. Prvi konkretan korak bio je pokretanje onlajn konsultacija 30. septembra 2005. Svim zainteresovanim osobama i organizacijama upućen je poziv da daju svoje stavove o brojnim ključnim pitanjima koja su se ticala stvaranje Evropske digitalne biblioteke. Konsultacije su okončane 20. januara 2006. godine i dobijeno je 225 odgovora. Uopšte, inicijativa je bila dobrodošla i shvaćena kao prilika da se evropsko kulturno nasleđe učini dostupnijim i korisnijim.

S obzirom na tehnologiju predložene Evropske digitalne biblioteke, od početka je bilo jasno da će bilo koja vrsta centralne baze podataka biti neprihvatljiva, ali – slično portalu Evropske biblioteke – *objedinjeni višejezički* pristup digitalizovanom materijalu evropskih kulturnih institucija (biblioteke, arhivi, muzeji) bi bio mnogo prihvatljiviji. Sadržaj Evropske digitalne biblioteke bi se povećavao istom brzinom kao navedene digitalne kolekcije institucija članica.

Takođe je bilo istaknuto da Evropsku digitalnu biblioteku ne treba praviti nasumice, već na osnovu postojećih inicijativa. U suštini, rezultati onlajn konsultacija su ukazivali na to da će Evropska biblioteka biti vrlo dobra početna tačka, zato što ne pruža samo radnu tehnološku platformu zasnovanu na opštim standardima, već i što obezbeđuje i siguran kooperativni organizacioni okvir u kome evropske nacionalne biblioteke već saraduju, i jer su probale da unaprede onlajn dostupnost svojih digitalnih zbirki. Preostala dva uslova za uspešnu Evropsku digitalnu biblioteku: digitalizacija mnogo većeg broja izvora i izazov višejezičkog pretraživanja i pronalaženja informacija još uvek zahtevaju više pažnje, istraživanja i posvećenosti u narednim godinama.

Evropska komisija je 27. februara 2006. godine odlučila da formira *Grupu visokih stručnjaka za digitalne biblioteke*²¹ koja bi pružala savete Komisiji kako na najbolji mogući način da se pristupi organizacionim, pravnim i tehničkim izazovima na evropskom nivou i

uzme učešće u zajedničkoj strateškoj viziji Evropske digitalne biblioteke. Nekoliko dana kasnije EU je saopštila koji su njeni sledeći koraci u vezi sa ovim vodećim projektom – koji je već proglašen "jednim od najvećih projekata digitalizacije ikada preduzetih". Odluka o sufinansiranju izgradnje evropski rasprostranjene mreže centara za digitalizaciju i pokretanju pitanja kopirajnt zaštite je naišla na odobravanje CENL-a, i to sa velikim entuzijazmom. EU je zadala sledeće rokove:

- › 2006. godine – potpuna saradnja nacionalnih biblioteka širom EU u okviru Evropske digitalne biblioteke i CENL-a.
- › 2008. godine – višjezički pristup digitalnim kolekcijama nacionalnih biblioteka preko portala Evropske biblioteke. Kolekcije moraju biti pretražive i omogućeno njihovo korišćenje. Najmanje 2 miliona digitalizovanih dela (knjige, slike, zvučni zapisi itd.) bi trebalo da bude dostupno preko Evropske digitalne biblioteke.
- › 2010. godine – Evropska digitalna biblioteka treba da se poveća u smislu uključivanja kolekcija arhiva, muzeja i drugih biblioteka i, ako je moguće, izdavača. Najmanje 6 miliona digitalizovanih dela bi trebalo da bude dostupno preko Evropske digitalne biblioteke. U praksi ovaj broj bi mogao da bude mnogo veći ako se uključe institucije kulture različitih vrsta i nivoa (nacionalne, regionalne, lokalne).

Uloga CENL-a i Evropske biblioteke

Kao odgovor na to CENL je morao da preispita poziciju Evropske biblioteke u okviru šireg konteksta Evropske digitalne biblioteke. U trenutku pisanja ovog rada ovaj proces je u toku, ali za sada Evropska biblioteka vidi sebe kao oruđe za obezbeđivanje pristupa. Ovaj „pristup“ će trajati poduže. Zasnovan

je na stvaranju, podržavanju i usklađivanju standarda u opisu metapodataka, kolekcija i servisa, prikupljanju podataka i protokolima pristupa. Stvaranje mreže 45 CENL biblioteka članica je praktična primena standarda na međunarodnom nivou. Evropska biblioteka takođe može pomoći u prioritetima za digitalizaciju analizama statistike korisnika i biti model organizacione strukture saradnje sa ostalim ustanovama koje čuvaju kulturno nasleđe, univerzitetima, izdavačima i dobavljačima informacija, kako na evropskom tako i na globalnom nivou.

Počevši od sadašnjih 16 punopravnih partnera, prvi set mera Evropske biblioteke narednih godina obuhvata:

- › preostalih 7 biblioteka zemalja novih članica Evropske unije¹⁸ koje treba da se uključe u TEL-ME-MOR projekat. Obavezna članarina će se obezbediti jednokratnom švajcarskom donacijom.
- › Od septembra 2006. godine glavna obaveza će biti uvođenje drugih 10 biblioteka u EU i EFTA²² do kraja 2007. To će finansirati EU.
- › Nastavljanje uveravanja biblioteka zemalja koje nisu članice EU, kao što su Turska, Rusija i Ukrajina, da postanu punopravni partneri, unapređivanje jačanja i širenja političkog potencijala CENL-a.

Sa aspekta digitalnog okvira, CENL je 2006. godine započeo drugi set aktivnosti. Na postojećem portalu Evropske biblioteke velika neslaganja oko digitalizovane građe su vezana za građu kao što su geografske karte, partiture, rukopisi i plakati. Međutim, naglasak je na katalozima više nego na digitalizovanim izvorima. Činjenica da je trenutno samo 5–10% metapodataka obogaćeno digitalnim objektima govori da je Evropskoj biblioteci potrebno više (digitalnih) sadržaja. Zbog toga je CENL kao glavni cilj narednih godina odredio bržu digitalizaciju

većeg broja sadržaja i obezbeđivanje pristupa u najvećoj mogućoj meri. U trenutku pisanja ovog rada istraživanje sadržaja CENL članica je bilo sprovedeno kao prvi korak u zadovoljenju te potrebe. Ciljevi ovog istraživanja su:

1. Da odgovornima pruži svest o tome da je mala količina ukupnih fondova nacionalnih biblioteka u potpunosti digitalizovana i koliko su veliki potencijali.
2. Da prikaže osnovni nivo: šta je dostupno u kom obliku u bibliotekama punopravnim partnerima i učesnicama TEL-ME-MOR projekta, u poređenju sa ukupnim fondovima ovih biblioteka.
3. Da utvrdi šta će biti digitalizovano u okviru institucionalnih, regionalnih ili nacionalnih programa za digitalizaciju narednih pet godina.
4. Da utvrdi šta nacionalne biblioteke smatraju da treba da bude digitalizovano u narednih pet godina.
5. Da objasni za svaku biblioteku na koji način je odlučeno da se digitalizuje ono što je već digitalizovano i koji su osnovni kriterijumi za digitalizaciju.
6. Da istraži koji je najbolji način da se postojeći sadržaj efikasnije koristi i promoviše.
 - a) Da pronađe postojeća ili moguća sredstva u bibliotekama i među bibliotekama za efikasnije korišćenje bogatstva postojećih fondova.
 - b) Da pronađe načine da se olakša stvaranje virtuelnih kolekcija jedne ili više biblioteka (posebno promovisanjem opštih standarda za metapodatke i pristup).

Jačanje saradnje

Definisanjem i jačanjem svojih pozicija u okviru Evropske digitalne biblioteke, kao treći set mera, CENL i Evropska biblioteka su zajednički pokrenuli brojne važne inicijative u oblasti kulturnog nasleđa.

1. Da bi istražila mogućnosti višejezičkog pretraživanja i pronalaženja Evropska biblioteka se usredsredila na **MACS** projekat.²³ Cilj ove CENL inicijative je da se obezbedi višejezički predmetni pristup bibliotečkim katalozima. To omogućava korisnicima da istovremeno pretražuju kataloge biblioteka koje su partneri u projektu, na jeziku koji oni izaberu (engleskom, francuskom, nemačkom). Ovakvo pretraživanje je moguće zahvaljujući ekvivalentnim vezama koje su napravljene između tri indeksna jezika koji se koriste u ovim bibliotekama: SWD (za nemački), RAMEAU (za francuski) i LCSH (za engleski). Odrednice tri popisa su analizirane da bi se odredilo da li su one tačni ili parcijalni pogoci, jednostavne ili složene prirode. Krajnji rezultat nije ni prevod ni novi tezaurs nego stvaranje mape postojećih indeksnih jezika koji su u širokoj upotrebi.

2. **DELOS**²⁴ mreža treba da sprovodi zajednički program aktivnosti koje imaju za cilj integraciju i koordinaciju istraživanja glavnih evropskih timova koji rade na povezivanju digitalnih biblioteka, kako bi se razvila sledeća generacija tehnologija digitalnih biblioteka. Saradnja između DELOS-a i Evropske biblioteke prvenstveno je usredsređena na integraciju funkcija koje obezbeđuje DELOS u postojeći portal Evropske biblioteke i brigu o tome da ne dođe do dupliranja poslova. DELOS takođe ima proverenu verziju 1.1 za merenje uspešnosti računarskog programa Evropske biblioteke, uz sopstvene standarde za merenje uspešnosti.

3. Francuska, Italija i Velika Britanija rade zajedno na projektu **MICHAEL**,²⁵ jednom od prvih projekata te vrste, čiji je cilj da obezbedi jednostavan i brz pristup digitalnim kolekcijama muzeja, biblioteka i arhiva iz različitih evropskih zemalja. Projekat je počeo u junu 2004, sa težištem na implementaciji platforme za

uvođenje novina u višejezičke otvorene izvore, koja će biti opremljena pretraživačima. Republika Češka, Finska, Nemačka, Grčka, Mađarska, Malta, Holandija i Poljska takođe imaju određeni interes. MICHAEL portal bi trebalo da do 2007. godine bude dostupan na najmanje 12 evropskih jezika, uz mogućnost pronalazanja digitalnih kolekcija širom sveta.

Evropska biblioteka je stupila u pregovore sa MICHAEL-om koji su se odnosili na načine izgradnje uzajamnog znanja na osnovu iskustava unutar mreže i zajedničkog prezentovanja sadržaja korisniku.

4. MICHAEL je bio pokrenut kao produkt radne grupe MINERVA.²⁶ MINERVA je mreža ministarstava zemalja članica EU za razmatranje, povezivanje i harmonizaciju aktivnosti koje se sprovode na polju digitalizacije kulturnih i naučnih sadržaja, kako bi se stvorila opšta platforma, preporuke i uputstva za digitalizaciju, metapodatke, dugoročni pristup i zaštitu. S obzirom na to da učešće vlada zemalja EU podrazumeva visok nivo odgovornosti, njen cilj je da koordinira nacionalnim programima i njen pristup je čvrsto zasnovan na principima ulaganja u nacionalne aktivnosti vezane za digitalizaciju.

5. U trenutku pisanja ovog rada Evropska biblioteka počinje pregovore sa BRICKS-om.²⁷ Ovaj projekat se odnosi na muzeje, biblioteke i druge organizacije i ima za cilj pojačavanje uticaja na izgradnju zajedničkog digitalnog nasleđa, uvažavajući evropsku kulturnu raznolikost. Ovaj "odozdo-nagore" pristup, koji se zasniva na interoperabilnosti dinamične zajednice lokalnih sistema, podiže na najviši stepen korišćenje postojećih izvora i praktično znanje, a samim tim i nacionalna ulaganja. BRICKS će uzeti učešće u prilagođavanju misije institucija pamćenja u digi-

talnoj eri, razvoju zajedničke vizije korišćenja digitalnog kulturnog sadržaja i podsticanju kulturne saradnje u stvaranju interoperabilnog kulturnog kapitala. BRICKS trenutno ima 50 organizacija članica, neke od njih su van Evrope.

Ovaj kratki pregled pokazuje postojanje brojnih odvojenih početaka. Veliki izazov u narednom periodu će biti ujedinjenje snaga koje su započele i obezbedile jednostavan i uspešan pristup mnoštvu kolekcija, ne samo Evropljanima već i ostalima. Neverovatno je da bilo koja od pomenutih strana može, i da će imati izvore i obavezati se da čitav taj posao uradi sama. Verovatno će ključnu ulogu imati organizacija koja najbolje može da upravlja projektom i pridobije različite učesnike da sarađuju. CENL i Evropska biblioteka su se dokazali više nego dobro u ovoj igri. Vreme će pokazati da li je sadašnja misija Evropske biblioteke – "da široko otvori svet znanja, informacija i kulture svih nacionalnih biblioteka Evrope" – samo prvi korak ka njenoj viziji – „obezbeđivanja podjednagog pristupa, kako bi širom sveta promovisala razumevanje bogatstva i raznolikosti evropskog znanja i kulture“.

BIOGRAFIJA AUTORA

.....
OLAF D. JANSEN (OLAF D. JANSSEN)

.....
Veb urednik i rukovodilac novih projekata
Kancelarija Evropske biblioteke
Nacionalna biblioteka Holandije
e-mail: olaf.janssen@theeuropeanlibrary.org
.....

Nakon karijere astronoma, Olaf. D. Jansen (1973) je radio od 2001. godine u Nacionalnoj biblioteci Holandije. Počeo je kao glavni urednik Gabriela, Web servisa Evropske nacionalne biblioteke i prethodnice organizacije Evropske biblioteke.

2004. g mu je ponuđeno da se uključi u Evropsku biblioteku i učestvovao je u razvoju prezentacije i vođenju mreže širom Evrope. Trenutno je direktor projekta TEL-ME-MOR koji ima za cilj uključivanje nacionalnih biblioteka 10 zemalja novih članica Evropske unije u Evropsku biblioteku. Držao je brojne prezentacije i predavanja širom Evrope i u Aziji. Velike životne strasti su mu planinarenje, biciklizam, klasične muške cipele i kuvanje.

NAPOMENE I IZVORI

(1) CENL

- ¹ Konferencija direktora evropskih nacionalnih biblioteka (CENL) <http://www.cenl.org>
- ² Članovi CENL-a : <http://www.theeuropeanlibrary.org/libraries>
- ³ Savet Evrope: <http://www.coe.int>

(2) GABRIEL

- ⁴ Gabriel Web prezentacija <http://www.kb.nl/gabriel> (nije više dostupan - trenutno upućuje na link <http://www.theeuropeanlibrary.org>)
- ⁵ Trezori evropskih nacionalnih biblioteka: trenutno dostupan na <http://www.theeuropeanlibrary.org/treasures>
- * Dale, P. *Gabriel – a history and a new beginning*, Gabriel website, June 2002. Provereno na Google keš memoriji 30. aprila 2006. g.
- * Hakala, J. *Gabriel – Gateway to Europe's National Libraries*, Tietolinja News, Issue 1, 1999, <http://www.lib.helsinki.fi/tietolinja/0199/gabriel.html>

(3) TEL PROJEKAT

- ⁶ Web prezentacija projekta TEL. Nije više onlajn dostupan. Arhiva dostupna na http://www.theeuropeanlibrary.org/management-telproject_archive (lozinka zaštićena)

⁷ TEL projekat – Information Society Technologies (IST) Project Fact Sheet

http://icadc.cordis.lu/fep-cgi/srchidadb?ACTION=D&SESSION=&RCN=60643&CALLER=PROJ_IST

⁸ Dublin Core Metadata Inicijativa

<http://www.dublincore.org/>

⁹ TEL aplikacioni profili za objekte i kolekcije

http://www.theeuropeanlibrary.org/metadatahandbook/tel_ap.html

http://www.theeuropeanlibrary.org/metadatahandbook/tel_ap_cld.html

¹⁰ SRU protokol <http://www.loc.gov/standards/sru/>

* Woldering, B. *The European Library: Integrated Access to the National Libraries of Europe*, Ariadne, Issue 38, January 2004.

<http://www.ariadne.ac.uk/issue38/woldering/>

* Schwens, U., Solberg, S., Woldering, B. and Dale, P. *The European Library (TEL) – The Gate to Europe's Knowledge*, Cultivate Interactive, Issue 5, 1 October 2001.

<http://www.cultiactive-int.org/issue5/tel/>

(4) EVROPSKA BIBLIOTEKA

- ¹¹ Evropska biblioteka: <http://www.theeuropeanlibrary.org>
- ¹² Kancelarija Evropske biblioteke: <http://www.theeuropeanlibrary.org/contact>
- ¹³ Koninklijke biblioteka, Nacionalna biblioteka Holandije: <http://www.kb.nl>
- ¹⁴ Kolekcije pretražive preko Evropske biblioteke: <http://www.theeuropeanlibrary.org/collections>
- ¹⁵ Portal Evropskog informacionog društva: http://europa.eu.int/information_society/index_en.htm
- ¹⁶ Informativni bilten Evropske biblioteke: <http://www.theeuropeanlibrary.org/newsletter>
- * Van Veen, T. and Oldroyd, B. *Search and Retrieval in the European Library: A New Approach*, D-Lib Magazine, Volume 10, Number 2, February 2004, doi:10.1045/february2004-vanveen

(5) TEL-ME-MOR

- ¹⁷ Web prezentacija TEL-ME-MOR projekta:
<http://www.telmemor.net>
- ¹⁸ Države nove članice Evropske Unije: Kipar, Republika Češka, Estonija, Mađarska, Letonija, Litvanija, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija. Priključene Evropskoj uniji 2004. godine Slovenija, Letonija i Estonija su već punopravni partneri Evropske biblioteke.
- ¹⁹ TEL-ME-MOR testni portal:
<http://www.theeuropeanlibrary.org/portals/TMM>
- (6) EVROPSKA DIGITALNA BIBLIOTEKA
- ²⁰ Nacionalna biblioteka Francuske: <http://www.bnf.fr>
- ²¹ Članovi Grupe visokih stručnjaka za digitalne biblioteke
http://www.europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/high_level_expert_group/index_en.htm
- ²² EFTA - Evropska slobodna trgovinska asocijacija – Međunarodna organizacija Islanda, Norveške, Švajcarske i Lihtenštajna: <http://www.efta.int>
- ²³ MACS Višejezički pristup predmetnim datotekama. Partneri su nacionalne biblioteke Švajcarske, Francuske, Velike Britanije i Nemačke: <http://www.macs.cenl.org>
- ²⁴ DELOS – Network of Excellence on Digital Libraries:
<http://www.delos.info> i
<http://www.theeuropeanlibrary.org/delos>
- ²⁵ MICHAEL – Multilingvalni inventar kulturne baštine Evrope: <http://www.michael-culture.org> i
<http://www.theeuropeanlibrary.org/michael>
- ²⁶ MINERVA - Mreža ministarstava za valorizaciju aktivnosti na polju digitalizacije
<http://www.minervaeurope.org>
- ²⁷ BRICKS – Izgradnja izvora za integralne servise znanja u kulturi
<http://www.brickscmmunity.org/>

- * *Overview of Publications about the creation of the European Digital Library*
<http://www.theeuropeanlibrary.org/press>
- * *European digital library proposed*, eGovernment News, 04 May 2005. Provereno 24. aprila 2006. godine na
<http://europa.eu.int/idabc/en/document/4239/330>
- * *The European Digital Library: Frequently Asked Questions*. Provereno 24. aprila 2006. godine na
<http://libraries.theeuropeanlibrary.org/press/edl-faq20060302.html>
- * *European Commission steps up efforts to put Europe's memory on the Web via a „European Digital Library“*. Provereno 24. aprila 2006. na
<http://libraries.theeuropeanlibrary.org/press/edl20060302.html>
- * Bjørner, S. *Building a European Digital Library: A Challenge in the Culture Wars*, March 2006. Članak proveren na RedOrbit.com 15. marta 2006. g
<http://www.redorbit.com/modules/news/tools.php?tool=print&id=427040>
(štampana verzija)

.....
Prevela sa engleskog Ana Savić
.....

Napomene urednika

- « Autorska prava za objavljivanje prevoda ovog teksta dobijena su ljubaznošću autora i Udruženja za specijalne biblioteke (SLA - The Special Libraries Association, New York). Autor je na SLA konferenciji, održanoj u Baltimoru 2006.g. predstavio ovaj rad.
« Reprinted with permission of SLA www.sla.org .
« Naslov originala: Olaf Janssen: Online Collaboration Between European National Libraries Since 1995 – Building Towards a European Digital Library, Article by Olaf Janssen for the SLA 2006 Conference, Baltimore, USA, 11-14 June 2006.